

7. Брановицкий К. Возможности использования информационных технологий в европейском приказном производстве (Регламент ЕС № 1896/2006 «О введении европейского приказного производства») / К. Брановицкий // Арбитражный и гражданский процесс. – 2009. – № 10. – С. 36–39.

8. Брановицкий К. Возможности использования информационных технологий в европейском приказном производстве (Регламент ЕС № 1896/2006 «О введении европейского приказного производства») / К. Брановицкий // Арбитражный и гражданский процесс. – 2009. – № 10. – С. 36–39.

ІВАЩЕНКО В. А.,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін
(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)

УДК 340.15

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У 1925–1928 РР.

Стаття присвячена становленню законодавства у сфері авторського права на території УРСР упродовж 1925–1928 рр. На основі джерельної бази та теоретичних напрацювань проаналізовано один з етапів формування радянської владою власної моделі системи охорони авторського права. Автором проаналізовано основні нормативні акти у сфері охорони авторських прав, їх відповідність світовим нормам та їх вплив на відносини у сфері авторського права.

Ключові слова: радянська влада, Основи авторського права, авторське право, об'єкти авторського права, майнові права.

Статья посвящена становлению законодательства в сфере авторского права на территории УССР на протяжении 1925–1928 гг. На основе источников и теоретических работ проанализирован один из этапов формирования советской властью собственной модели системы охраны авторского права. Автором изучены основные нормативные акты в сфере охраны авторских прав, их соответствие мировым нормам, а также влияние, на отношения в сфере авторского права.

Ключевые слова: советская власть, Основы авторского права, авторское право, объекты авторского права, имущественные права.

The article is devoted becoming of legislation in the field of copyright, on territory of UKRAINE during 1925–1928. On the basis of sources and theoretical works, one of the stages is analyzed in forming of own model of the system of guard of copyright soviet power. An author is study basic normative acts in the field of guard of copyrights, their accordance world norms, and also influence, on relations in the field of copyright.

Key words: soviet power, Bases of copyright, copyright, property rights.

Вступ. Ефективність реформування системи охорони інтелектуальної власності та подальша гармонізація національного законодавства з охорони права інтелектуальної власності з європейським залежить від використання не тільки світової практики, але й історико-правового досвіду попередніх часів. З огляду на ці обставини, здобутий у радянський період історичний досвід є важливим для розуміння права інтелектуальної власності загалом та вдосконалення системи правової охорони інтелектуальної власності зокрема.

Постановка завдання. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблеми, які пов'язані з вивченням досвіду Радянського союзу у сфері формування системи охорони інтелектуальної власності, час від часу досліджувалися вітчизняними та зарубіжними науковцями, серед яких Б. Антимонов, Г. Довгань, О. Рубін, Е. Флейшиц. Однак комплексного дослідження, присвяченого становленню авторського права радянської України у 1925–1928 рр., нам віднайти не вдалося.

Автор статті ставить за мету проаналізувати нормативне забезпечення сфери авторського права радянської України (1925–1928 рр.), визначити його слабкі та сильні сторони.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері авторського права, предметом – законодавство радянської України у сфері авторського права.

Результати дослідження. На початку 20-х рр., після остаточного встановлення контролю радянської влади в українських губерніях, існуюча на той час система правового регулювання авторських правовідносин, що складалася з декількох декретів, остаточно себе вичерпала. Насамперед, це пов'язано з її низькою ефективністю, оскільки основним її завданням було викорінення імперської системи регулювання авторських правовідносин, усунення монополій у сфері видавничої діяльності. Зі створенням СРСР виникла необхідність формування нового правового поля, яке б діяло на території союзних республік.

Формування нових правових норм у сфері охорони авторського права, як і в період 1917 – 1925 рр., здійснювалося централізовано, згори для всіх територій, де існувала радянська влада. На нашу думку, це було необхідно, насамперед, для створення цілісної нормативної бази з охорони прав інтелектуальної власності СРСР та вироблення єдиних підходів до регулювання авторських правовідносин у всіх союзних республіках.

В Українській РСР у період з 1925 по 1928 рік не було видано загального закону про авторське право: у той час діяли загальносоюзний закон і низка постанов УРСР, що торкалися окремих аспектів авторського права [1]. Першим загальносоюзним законом про авторське право були «Основи авторського права», прийняті 30 січня 1925 р. (далі – Основи 1925 р.) [2, с. 118]. Постанова ЦВК і РНК СРСР «Про основи авторського права» стала основою регулювання «соціалістичного авторського права» у загальносоюзному масштабі в період нової економічної політики. Цей нормативний документ сприяв подальшій перебудові республіканського законодавства з авторського права у стилі радянських постулатів. Більшість положень, встановлених в Основах 1925 р., втілювалися у подальших радянських нормативних актах з авторського права, зокрема в Основах авторського права 1928 р., які діяли аж до 60-х рр. [1].

Загалом Основи 1925 р. за своєю структурою були досить стислим, однак змістовним нормативним актом і включали лише 15 статей, що стали підвалинами радянської моделі системи охорони авторського права. Згідно зі ст. 1 Основ 1925 р. авторське право на твір, який випущений у світ на території СРСР або перебував на території СРСР, визнавалося винятково за автором і його правонаступниками незалежно від їх громадянства. Оскільки СРСР на той час навіть не мав наміру долучитися до Бернської конвенції 1886 р., то на твір, що вийшов у світ за кордоном або перебуває там у вигляді рукопису, ескізу або в іншій об'єктивній формі, авторське право визнавалося в межах, встановлених договорами СРСР з відповідними державами [3].

Основами 1925 р. окреслювалося коло об'єктів, які охоронялися авторським правом. Так, згідно зі ст. 2 до них належали всі без винятку твори літератури, науки та мистецтва незалежно від форми існування та способу вираження. Також Основи 1925 р. проводили умовний поділ творів залежно від об'єктивної форми існування. До першої групи належали усні твори (промови, доповіді, лекції), до другої – письмові твори (книги, статті, доповіді),

окремо виділялися музичні та музично-драматичні твори. Авторське право поширювалося і на похідні твори (переклади, сценарні твори та інші твори, які мали ознаки самостійних). До об'єктів авторського права законодавець відносив музичні твори, твори образотворчого мистецтва, графіку та креслення, плани, ескізи, географічні карти, твори архітектури, кіно та фотографічні твори [3]. Загалом наведений перелік об'єктів, що охоронялися, був майже ідентичний тому, який містився ще в імперському Положенні про авторське право 1911 р. та Бернській конвенції. Аналізуючи положення закону, можна констатувати, що авторам надавався відносно широкий спектр немайнових прав. У ст 3. Основ 1925 р. автору гарантувалися право на ім'я та право на вибір псевдоніма. Також автор мав відповідні права на розповсюдження твору та користування ним на свій розсуд [3]. Варто відзначити, що Основами 1925 р. охоронялася цілісність і недоторканність твору. За автором визнавалося виключне право на використання твору всіма законними способами (ст. 13) [2, с. 118]. Подібні положення містяться і в сучасному Законі України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 14, 15) [4]. Також автор драматичного, музичного та музично-драматичного твору мав право на публічне Сповідження ще не випущених у світ творів [3].

Загальний строк авторського права становив 25 років із моменту публікації твору. Однак строки охорони авторського права для різних суб'єктів авторського права значно різнилися. Так, видавці газет, журналів та інших періодичних видань, а також енциклопедичних словників зберігали авторське право на ці видання протягом десяти років із часу їх публікації.

Що стосується авторських прав на хореографічні твори, пантоміми, кінематографічні сценарії і кінострічки, то згідно зі ст. 8 термін їх охорони був значно коротшим і становив десять років. Термін дії авторського права на фотографічні твори встановлювався для окремих знімків лише три роки, для збірника знімків – п'ять років [3]. Щодо фотографічних творів, то для збереження за фотографом авторського права необхідна була фіксація місця виготовлення, прізвища фотографа та року видання.

Авторські права можна було спадкувати, але до загальної спадкової маси оцінка авторського права не включалася [2, с. 118; 3]. Спадкоємці могли користуватися авторським правом лише п'ятнадцять років після смерті автора. Цікавим було те, що у разі смерті спадкоємця до закінчення строку охорони твору авторські права припинялися (ст. 11).

Основи 1925 р. наводили значно ширший перелік випадків вільного використання творів, ніж це було у попередньому і навіть дореволюційному законодавстві. Зокрема, не вважалися порушеннями авторського права: а) переклад чужого твору на іншу мову; б) користування чужим твором для створення нового твору, що істотно від нього відрізняється; в) переміщення невеликих окремих уривків і навіть повний передрук незначних за розміром творів, знімків у наукових, політ-просвітніх і навчальних збірниках з обов'язковим зазначенням автора і джерела запозичення; г) використання у звітах періодичних видань промов, виголошених на публічних заходах; д) передрук періодичними виданнями газетних повідомлень, а також статей, які не мають белетристичного характеру, не раніше ніж на другий день після їх опублікування, однак зі вказівкою джерела запозичення та імені автора; е) використання композитором для свого музичного твору тексту, запозиченого з чужого літературного твору, за відсутності на це заборони, оголошеної автором останнього, на кожному примірнику свого твору; є) публічне виконання чужих драматичних, музичних, музично-драматичних, кінематографічних та інших творів у червоноармійських і робочих клубах, а також в інших місцях за умови вільного входу; ж) використання художніх і фотографічних творів у виробках заводської й ремісничої промисловості; з) зображення творів живопису засобами ліплення і, навпаки, творів скульптури – засобами живопису; і) відтворення художніх творів, що розташовані на вулицях, площах і в публічних музеях; к) виробництво будівель і споруд по опублікованих автором архітектурних, інженерних і інших технічних планах, кресленнях і малюнках, якщо автором при самому опублікуванні не обумовлено, що таке право він зберігає за собою [3]. Тож, як ми бачимо, перелік способів вільного використання творів був значно ширшим, ніж у сучасному законодавстві (ст. 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [4].

Держава залишала за собою право примусового викупу твору урядом СРСР або ж урядом будь-якої союзної республіки, якщо такий твір був суспільно необхідним (ст. 15) [5, с. 125]. Однак, на нашу думку, така норма на практиці була лише декларативною. Оскільки Основи 1925 р. були загальносоюзним законом, в Україні в цей період спеціального закону про авторське право не приймалося. Окремі питання, зокрема про розміри та особливості виплати і розподілу винагороди, регулювалися на підставі нормативних актів РНК УРСР: наприклад, у грудні 1925 р. була прийнята постанова «Про авторський гонорар за публічне виконання драматичних і музичних творів» [1; 2, с. 119].

Основи 1925 р. містили низку норм, які регулювали відносини між авторами та приватними видавництвами. Так, видавець не мав права без відома автора вносити зміни та доповнення до твору. Фактично ст. 12 встановлювалося одне з ключових авторських прав – право на цілісність і недоторканність твору.

Не оминув законодавець і сфери договірних відносин. Зокрема, у ст. 12 Основ 1925 р. вказувалося, що відчуження майнових прав може здійснюватися на підставі договорів, які повинні були укладатися у письмовій формі. Вказаний підхід був виправданий, оскільки авторські договори належать до цивільно-правових договорів, які, як і переважна більшість, укладаються у письмовій формі. Не уклалися договори на твори, які мали розміщуватися в періодичній пресі. З огляду на те, що протягом 1926–1927 рр. відбулася остаточна ліквідація таких видавництв, необхідним був перегляд норм авторського права [2, с. 118].

Новий загальносоюзний закон «Основи авторського права» був прийнятий 16 травня 1928 р. (далі – Основи 1928 р.) і діяв у своїй основній частині до 1961 р. Лише з виходом Основ 1928 р. союзні республіки почали приймати власні нормативні акти у сфері авторського права, які істотно від основ не відрізнялися. В УРСР такий закон прийнято у 1929 р.

Висновки. Таким чином, радянська модель системи охорони авторського права у 1923–1925 рр. була представлена Основами 1925 р. Згаданий нормативний акт став одним із перших всесоюзних галузевих законів, що регулювали сферу авторського права. Радянською владою вперше на законодавчому рівні було чітко зафіксовано коло об'єктів, які охоронялися нормами авторського права. Загалом наведений перелік був ідентичний тому, який містився ще в імперському Положенні про авторське право 1911 р. та Бернській конвенції. Особливість цього закону полягала в тому, що він істотно розширяв перелік випадків вільного використання творів, одночасно звужуючи суб'єктивні права авторів. Однак слушним буде зазначити, що окремі положення відповідали міжнародним нормам і навіть отримали своє відображення в сучасному українському законодавстві.

Список використаних джерел:

1. Антимонов Б.С., Флейшиц Е.А. Авторское право / Б.С. Антимонов, Е.А. Флейшиц – М.: Юридическая литература, 1957. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.juristlib.ru/book_4358.html
2. Довгань Г.В. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність (історико-правовий аспект) : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01. / Довгань Галина Василівна. – Львів, 2008. – 222 с.
3. Постановление от 30 января 1925 года об основах авторского права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.libertarium.ru/ap-1925>
4. Закон України «Про авторське право і суміжні права» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
5. Конторович А.Я. Авторское право / А.Я. Конторович. – М: Юридическое издательство Наркомюста РСФСР. – 1926. – 129 с.

